

ТДУ 36.1/5:338.431(575.3)

**НАҚШИ МАБЛАҒГУЗОРИИ ХУРД ДАР РУШДИ СОҶАИ КИШОВАРЗИИ
ЧУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Боқиев М.Ш., унвонҷӯи АИКТ,

Набиев И.И., омӯзгори калони ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур.

Калимаҳои асосӣ: молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ, маблағгузорӣ, қарздиҳӣ, ташкилотҳои қарзӣ, самаранокӣ иқтисодӣ, соҳаи кишоварзӣ.

Соҳаи кишоварзӣ яке аз соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёти миллӣ шинохта шуда, дар таъминоти амнияти озуқаворӣ чумхурӣ сахми калидиро дошта, таъмини рушди бемайлони он заминаи муҳими таъсиргузор дар ташаккули ҳаёти ҷомеа мебошад ва баръакс ба мушкилот мувоҷеҳ гардидани истехсолоти кишоварзӣ боиси ба мушкилот мувоҷеҳ гардидани ҳаёти ҷамъиятӣ мегардад. Ин аст, ки афзоиши нархи маҳсулоти кишоварзӣ, аз ҷумла нон ва маҳсулоти нонӣ, шир ва маҳсулоти ширӣ, гӯшт ва маҳсулоти гӯштӣ, сабзавоту мевачот дар бозорҳои дохилаву беруна бевосита ба ҳаёти ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири худро гузоштааст. Гаронии нархи ғизо барои молистеҳсолкунандагон, алалхусус ба аҳолии камбизоати кишварҳои иқтисодиёти бозоргониашон рушд наёфта, як муаммо мебошад, ки ҳалли он аз самаранок истифодабарии ҳар порча замин ва дигар захираҳои истехсолию молиявӣ соҳа вобаста аст.

Дар шароити инкишофи муносибатҳои иқтисодӣ, ки Тоҷикистон дар ин зина қарор дорад, яке аз самтҳои асосии рушди соҳаи кишоварзӣ ин дасрасии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ба маблағҳои пулӣ мебошад. Дар ин асно, зарурати ҷалби равандҳои муосири сармоягузорӣ чун механизми асосии ташаккул ва рушди самаранокӣ кишоварзӣ пеш омадааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои зиёд дар шароити рушди иқтисодиёти нақшавӣ қарор дошта, якбора барҳам хӯрдани ин усули идоракунии боисӣ то ҳадди ипконтпазир бо ҳам омехта гардидани мушкилоти истехсолоти кишоварзӣ гардид. Дар чунин шароит, дарёфт ва асоснок намудани усулҳои мухталифи сармоягузорӣ бахши кишоварзӣ масъалаи мубрами замони муосир шинохта шуда, мушкилоти нисбатан кам омӯхташуда мебошад ва ё омӯхта шуда бошад ҳам, мушкилоти ҷойдошта то охир ҳалли худро наёфтааст. Ба назари мо, ки тӯли чанд соли охир дар раванди самаранокӣ татбиқи маблағгузории хурд дар бахши кишоварзӣ кори таҳқиқотӣ анҷом медиҳем, ин раванд ягона равише мебошад, ки дар ҳалли мушкилоти истехсолоти имрӯзаи кишоварзӣ роҳкушо аст. Ин ҷо молистеҳсолкунандагони кишоварзиро зарур аст, ки танҳо бо истифодаи усулҳои муосири маблағгузории хурд самаранокӣ самтҳои алиҳадаи фаъолиятро дар истехсолоти кишоварзӣ таъмин намоянд. Аз ин рӯ, субъектҳои бахши кишоварзиро лозим аст, ки ҷиҳати дастрасӣ ба маблағгузории хурд ҷораҳои судмандро андешида, ба ин васила самаранокӣ маҳсулотҳои кишоварзиро тақвият диҳанд. Дастрасии корхонаҳои кишоварзӣ ба маблағгузорӣ, ки яке аз муаммоҳои асосӣ эътироф гардида, ба масъалаи ниҳоят муҳим ва мубрами соҳа табдил ёфтааст, метавонд ҳалли худро ёбад, агар равандҳои муосири маблағгузории хурдро амалан татбиқ намоянд.

Таҳқиқотҳои гузаронидаи солҳои охир аз он шаҳодат медиҳанд, ки имрӯз ташкилотҳои қарздиҳӣ, субъектҳои хоҷагидори кишоварзиро бинобар сабаби надоштани амвол ҷиҳати гузоштан ба гарав, пешниҳоди қарзро ба онҳо маҳдуд менамоянд. Мушкилии дигар он аст: - активҳое, ки корхонаҳои кишоварзӣ бо мақсади гарав ба ташкилотҳои қарздиҳӣ пешниҳод менамоянд, ликвиднокиашон (бозорگیرӣ) ниҳоят паст буда, боварии субъектҳои қарздеҳро аз байн мебаранд. Асосан активҳое, ки имрӯз корхонаҳои кишоварзӣ бо мақсади гарав истифода мешаванд, бино, техника ва мошинолоте мебошанд, ки давраи истифодаашон гузаштааст ва дар ҳолати фарсудашавӣ қарор доранд, ки қиммати ликвиднокиашон ниҳоят паст мебошад.

Дар давлатҳои иқтисодиёти бозоргониашон рушд қарда низ ин мушкили арзи вучуд дошта, аз тарафи субъектҳои қарздиҳанда барои молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ хизматрасонии қарзӣ маҳдуд мебошад. Ҷамаи ин каловишҳои низоми

қарзӣ аз нокофи будани сармояи худии истехсолкунандагони кишоварзӣ дарак дода, аз ноустоварии моликияти гаравии онҳо гувоҳӣ медиҳад. Ҷиҳати ҳалли ин мушкилот ташкилотҳои қарздиҳии давлатҳои муттарақӣ барои таъмини рушду нумӯи соҳаи кишоварзӣ қарзҳои имтиёзнокро бо меъёрҳои нисбатан паст (5-6 % - и солона) пешкаш менамоянд. Дар шароити ишқишофи муносибатҳои иқтисодӣ чунин шакли қарздиҳӣ барои корхонаҳои бахши кишоварзӣ самарабахш арзёбӣ гардида, чун механизми макроиқтисодии дастгирии давлатии рушд ба устувор гардонидани ҳолати молиявии онҳо мусоидат менамояд.

Бояд иттилоъ дод, ки низоми қарздиҳии имтиёзноки бахши кишоварзӣ дар мамлакатҳои рӯ ба инқишоф, аз ҷумла Фаронса васеъ истифода гардида, дар ҳалли мушкилоти таъмини амнияти ғизоии он саҳми назаррас гузоштааст. Аз баррасии сарчашмаҳои илмӣ соҳаи бонкдорӣ баръало маълум аст, ки шаклҳои мухталифи қарздиҳии хурд боиси баланд гардидани натиҷаи молиявии молистехсолкунандагони кишоварзӣ ва омили самарабахши устувории молиявии онҳо гардидааст.

Соҳаи кишоварзӣ бо назардошти хусусиятҳои хоси худ аз дигар соҳаҳои иқтисодӣ милли ба кулӣ фарқ намуда, фаъолият дар минтақаҳои амалӣ мегардад, ки бо доштани зичии нисбатан пастӣ аҳоли ва инфрасохтори ноустовори он мураккабии соҳаро таҷассум менамояд. Истехсолот дар соҳаи номбурда мавсимӣ буда, боздиҳии фондҳои пулӣ давомнок мебошад, захираҳои истехсолӣ ва дигар хизматрасониҳои соҳа бинобар сабаби хусусияти мавсимии фаъолият нобаробар истифода гашта, натиҷаи молиявӣ фаъолияти хоҷагидорӣ дар охири сол ва ё дар дигар вақти муқарраргардида таҳқиқ карда мешавад. Ҳамин тариқ, даромади пулии соҳаи зикргардида низ мавсимӣ буда, усули махсуси хизматрасонии қарздиҳии муосирро тақозо менамояд.

Айни замон қисми зиёди ташкилотҳои қарздиҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла бонки тижоратии “Эсхата” бо мақсади мавсимнокии истехсолоти кишоварзӣ, ки садди роҳи пардохтпазирии корхонаҳои кишоварзӣ мегардад, паринсипи қарзҳои дастрас ва мақсаднокро ҷиҳати таъмини тақрористехсолкунии маҳсулоти кишоварзӣ пешбинӣ намудааст, ки инҳо мебошанд:

пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок, бо назардошти 6 моҳи аввал пардохт накардани маблағ асосии қарз;

пешниҳоди қарзи имтиёзнок вобаста ба гарав (корхонаҳои бахши кишоварзие, ки барои дастрасӣ бо маҳсулоти қарзӣ иқтисодии амволашон нокофӣ аст, то 50%-и моликияти гаравиашонро худӣ муассисаи бонкӣ аз ҳисоби лоиҳаи махсус таъмин менамояд);

пешниҳоди қарз бо усули муосири “транш” (усули мазкур чараёни ҳуҷҷатикунонии мизочро сода гардонидани дастрасии воситаҳои қарзиро метезонад) маблағи қарз дар қарати аввал муайян карда шуда, вобаста ба эҳтиёҷоти мавсимӣ дар шакли транш пешниҳод карда мешавад;

дастрасии қарз ҷиҳати хариди воситаҳои асосӣ (ин усули қарздиҳӣ ба корхонаҳои кишоварзӣ навтаъсис пешбинӣ шуда, бо мақсади хариди таҷҳизот, техника ва мошинолотҳои кишоварзӣ нигаронида шудааст;

ҳавасмандгардонии молистехсолкунандагони кишоварзӣ ҳангоми дар вақти муайянгардида пурра пардохт намудани маблағи қарз (ин ҷо 30%-и маблағи асосии қарз ҳамчун имтиёзи қарзӣ ба мизоч бар гардонидани мешавад).

Хулоса, агар раванди тарҳрезинамудаи бонки тижоратии “Эсхата” оид ба пешниҳоди усулҳои мақсаднокӣ қарздиҳии хурд ба молистехсолкунандагони кишоварзӣ дар дигар ташкилотҳои қарзии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалкунанда низ татбиқ карда шавад, то андозае мушкилоти молиявии корхонаҳои кишоварзӣ чумхуриро дар раванди мураккабшавии муносибатҳои бозоргонӣ ҳал намудан мумкин аст.

АДАБИЁТ

1. Мадаминов А.А. Некоторые аспекты устойчивого развития сельского хозяйства./ Проблемы экономического устойчивого развития АПК Таджикистана. Душанбе, 2001, с15.

2. Велиева И.С. Кредитование малого и среднего бизнеса в России: время выбирать // Банковское кредитование. - 2008. - № 4. - С. 99
3. Власов И.П. Кредитование малого и среднего бизнеса: перспективы развития // Финансы и кредит. - 2009. - № 3. - С. 63-65/
4. Сомонаи расмии боки Эсхата: <http://www.eskhata.com/>

АННОТАЦИЯ НАҚШИ МАБЛАҒГУЗОРИИ ХУРД ДАР РУШДИ СОҶАИ КИШОВАРЗИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар доираи мақолаи мазкур асосҳои назариявии маблағгузори хурд дар соҳаи кишоварзии ҷумҳурӣ баррасӣ гардида, принсипҳои муосири қарздиҳии хурд дар шароити бонки тижоратии “Эсхата” пешниҳод карда шудааст, ки худ ташаккул ва рушди корхонаҳои кишоварзиро инъикос менамояд.

АННОТАЦИЯ РОЛЬ МИКРОФИНАНСИРОВАНИЯ В РАЗВИТИЕ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

В статье рассматриваются теоретические основы микрофинансирования в аграрном секторе страны и представлены современные принципы микрокредитования в условиях коммерческого банка «Эсхата», отражающие становление и развитие сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сельхозпроизводители, финансирование, кредитование, кредитная организация, экономическая эффективность, сельское хозяйство.

ANNOTATION THE ROLE OF MICRO FINANCE IN AGRICULTURE BRANCH DEVELOPMENT IN TAJIKISTAN

This article discussed the role of microfinance in agriculture in Tajikistan: the modern principles of microfinance in the condition of the Bank of «Eskhata», which in is reflects the formation of the efficiency of agriculture enterprises.

Key words: agricultural product producers, financing, credits organizations, economic efficiency, agriculture.